



MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XX

(Ayrıbasım / Offprint)



MERSİN
2012

KAAM YAYINLARI
OLBA
XX

© 2012 Mersin/Türkiye
ISSN 1301 7667

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve
TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the journal OLBA..

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu taktirde basılacaktır.

Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Arş. Gör. Deniz Kaplan (MA)

OLBA'nın yeni sayılarında yayımlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses

Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
www.olba.mersin.edu.tr
e-mail: sdurugonul@gmail.com
kaam@mersin.edu.tr

Baskı / Printed
BİLTUR Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.
Tel: +90 216 444 44 03 www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 15690

Dağıtım / Distribution
Zero Prod. Ltd.
Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng



MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XX

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XX

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER



MERSİN

2012

İçindekiler/Contents

Okşan Başoğlu

*Nevşehir/Camihöyük Hellenistik-Roma Dönemi İnsanlarının Sağlık Sorunları
(Health Problems of the Hellenistic-Roman Period Population in
Nevşehir-Camihöyük)* 1

Mehmet Nezh Aytaçlar – Candan Kozanlı

*“Hellespontos İşliği” ve Parion Buluntuları
(“Hellespontos Workshop” and the Parion Finds)* 27

İlkan Hasdağlı

*The Assessment of the 4th Century B.C. Finds from Three Wells Uncovered at
Clazomenae HBT (Hamdi Balaban Tarlastı) Sector
(Klazomenai HBT Sektörü'nde (Hamdi Balaban Tarlastı) Açığa Çıkarılan
Üç Kuyuda Ele Geçen M.Ö. 4. Yüzyıl Buluntularının Deđerlendirilmesi)* 119

Fatma Bađdatlı Çam

*Kyme Nekropolünden Figürlü Bir Mezar Steli
(A Figured Grave Stele from the Necropolis of Kyme)* 165

Deniz Kaplan

*Diokaisareia'daki (Dağlık Kilikia) Podyumlu Tapınak İçin Tarihleme ve
Kült Önerisi
(Suggestions on the Dating and Cult of the Diokaisareia Podium Temple)* 183

Münteha Dinç

*Tralleis Hamamı'ndan Deniz Thiasos'u Tasvirli Kabartmalar
(Reliefs of a Marine Thiasos from the Tralleis Bath)* 201

Cevat Başaran – H. Ertuđ Ergürer

*Parion Odeion'u (Bouleuterion?) 2010 Çalışmaları ve Odeion'da Bulunan
Seramikler
(2010 Excavations at Parion: the 'Odeion' (Bouleuterion?) and its
Ceramic Finds)* 245

Ercan Ařkın

*Korykos (Dağlık Kilikia) Sütunlu Caddesi ve Kuzey Kapısı
(The Colonnaded Street and the North Gate of Korykos (Rough Cilicia))* 291

Erkan Alkaç	
<i>Korykos (Kilikia) Yüzey Araştırmalarında Bulunan LRI Amphoraları</i> <i>(LRI Amphoras of Korykos (Cilicia) Revealed During Surveys)</i>	323
N. Eda Akyürek Şahin	
<i>Bithynia'dan Yeni Zeus Bronton Adakları</i> <i>(Neue Weihungen für Zeus Bronton aus Bithynien)</i>	345
Murat Arslan	
<i>Küçük Asya Yerel Historiograflarına Bir Örnek:</i> <i>Herakleia Pontike'li Memnon ve Eseri</i> <i>(An Example of Local Asia Minor Historiographers:</i> <i>Memnon of Heraclea Pontica and his Work)</i>	383
Ayşe Aydın	
<i>Silifke Müzesi'nden Figürlü Bir Duvar Nişi Bloğu</i> <i>(A Figured Wall Niche Block from the Silifke Museum)</i>	407
Hatice Özyurt Özcan	
<i>Muğla, Bodrum ve Milas Arkeoloji Müzeleri'ndeki Orta Bizans</i> <i>Dönemine Ait Bir Grup Litürjik İşlevli Taş Eser</i> <i>(A Group of Liturgical Pieces of the Middle Byzantine Period at the Muğla,</i> <i>Bodrum and Milas Archaeological Museums)</i>	427
Adnan Diler – Hatice Özyurt Özcan	
<i>Byzantine Period in Kedreai (Sedir Island): Churches</i> <i>(Kedreai'nin Bizans Dönemi: Kiliseler)</i>	453
Ayça Tiryaki	
<i>Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'ne Ait Bir Grup Korkuluk Levhası</i> <i>(A Group of Parapet Slabs from the Rhodiapolis Episcopal Church)</i>	493

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez yayınlanır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

‘Olba’; Antropoloji, Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi kapsamında orijinal sonuçları içeren makaleleri yayınlar.

Küçükasya ile ilgili veya Akdeniz ve Ortadoğu Arkeolojisi kapsamındaki konular Olba’nın içeriğini oluşturur.

Yayın İlkeleri

1. a- Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
b- Metin yazılırken 10 punto, dipnot için ise 9 punto, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
c- Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d- Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD’ye yüklenerek yollanmalıdır.
3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inchriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII

Dipnot (kitaplar için)
Richter 1977, 162, res. 217

Dipnot (Makaleler için)
Oppenheim 1973, 9, lev. 1

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. Levha numarası editörler tarafından verilecektir. Bu sebeple levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır.
5. Figürler CD’ye yüklenmelidir: Çözünürlük 300 dpi; format tif veya jpeg olmalıdır.
6. Resim çıktıları alınarak, resim düzenlemesi örneği (layout) yapılmalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Bir orijinal ve bir kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı, ayrıca bunların yüklü olduğu bir adet CD gönderilmelidir.

MERSIN UNIVERSITY
'RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY'
JOURNAL 'OLBA'

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal 'Olba', being published since 1998 by the 'Research Center of Cilician Archeology' of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on antropology, prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology.

The studies select their material from Asia Minor but articles (papers) dealing with the Mediterranean and Near East also form the content of Olba.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in word programs.
b. The text should be written in 10 puntos 'Times New Roman' (for PC and for Macintosh). The footnote s should be written in 9 puntos.
c. Footnotes should take place at the bottom of the page, each in continous numbering.
d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Special fonts should be located to yhe CD's.
3. The 'Bibliography' and 'Abbreviations' should take part at the end of the article. The 'Abbrevations' used in the footnotes should be explained within the 'Bibliography'. The Bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., "Inschriften aus dem Museum von Denizli", Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII

Footnotes (for books)

Richter 1977, 162, fig. 217

Footnotes (for articles)

Oppenheim 1973, 9, pl. 1

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff.	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation 'fig.' should be used in continuous numbering. Plate numbering will be done by the editors. For this reason, remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used.
5. Pictures should be loaded to CD's: 300 dpi; tif or jpeg format are required.
6. A layout for the pictures should be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
12. One original and one copy of the article and figures should be printed and loaded on CD's before being sent.

RHODIAPOLIS PİSKOPOSLUK KİLİSESİ'NE AİT BİR GRUP KORKULUK LEVHASI

Ayça TİRYAKİ*

ABSTRACT

A Group of Parapet Slabs from the Rhodiapolis Episcopal Church

The ancient city of Rhodiapolis is located in the southeastern part of Lycia, on top of a hill where it overlooks Kumluca and Finike Bay (Antalya, Turkey). The acropolis of the ancient city of Rhodiapolis (Lycia) houses a three-aisled basilica, presumably the Episcopal Church.

Excavations, undertaken since 2007, revealed numerous pieces of architectural sculpture, in particular elaborately ornamented parapet slabs which were discovered in the side aisles of the building. In addition to those valuable findings, wall remains between the columns of the nave (probably dated to a later period) are discovered. The slabs are mostly found in the north and south aisles, in front of these wall remains.

This article focuses on the four parapet slabs which are in best condition. Except slab no.4, the limestone slabs have decorations both on the front and rear faces. Slabs No.1 and 2 are found in front of the wall between the columns at the south aisle of the church. Both of them have an inscription in Greek being dated to 5th and 6th centuries. The inscription mentions deacon Epiganos' donation (of one half and one one-third coins) as a votive. Slabs no. 3 and 4 are found in the north aisle of the church. There are compositions forming geometric layouts such as circle with four loops, star of two squares interlaced, interlaced circles on the front faces. The decorations on the front faces are carved in low relief technique whereas the rear faces are decorated with scraping technique in a more simplistic way than the front face. The decorations on the rear faces are dominated by Malta Crosses.

In the 2010 excavations, slabs no.1 and 2 and the square post connecting those slabs were found in front of the wall. The slabs and the post cover the distance between the two columns. Slabs are uncovered in the exact form they are used in the intercolumniation between the aisles. The column shaft with a trace of the

* Yrd. Doç. Dr. A. Tiryaki, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Bizans Sanatı Anabilim Dalı, Ordu Cad. Laleli, İstanbul. E-posta: aycatir@istanbul.edu.tr

Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje no: 6916.

slab and two clamp holes strengthens the assumption of the slabs' usage as an intercolumniation element. The position of slabs no. 1 and 2 with the inscription facing upwards and the letters upsidedown give us hints about the position of those slabs. Based on how they were found, and where they were found, the slabs were mounted on top of the wall facing the nave and they tumbled down on their rear faces. Slabs no 3 and 4 must have been used at the wall of the northern intercolumniation. Even though it remains possible that the slabs formed part of the templon screen or the solea due to the motifs symbolizing the Eucharistic ritual, there is no archaeological proof to support this assumption.

Due to their rich compositions, the slabs discussed in this article stand out as the most valuable pieces of the Rhodiapolis excavation. Compared with similar pieces in other Lycian settlements, they should be dated to 5th and 6th centuries. Also the characteristics of the inscription on two of the slabs give us a chance to date the church. The slabs display common ornamental characteristics, techniques and styles of Lycia. Furthermore, they offer hints about their craftsmen and traveling workshops. Slabs no.1 and 2 do not only stand out with their decorations but also give us information about the function of the intercolumniation wall and the architecture of the church.

Keywords: Lycia, Rhodiapolis, Byzantine, Church Furnishings, Architectural Sculpture, Parapet Slab.

ÖZET

Rhodiapolis antik kenti, Likya Bölgesi'nin güneydoğusunda, Kumluca ve Finike Körfezi'ne hakim bir tepenin üzerine kurulmuştur. Yerleşimin en yüksek yerinde, akropoliste, piskoposluk kilisesi olduğu düşünülen üç nefli bazilikal planlı bir yapı yer almaktadır.

2007 yılından beri devam eden kazı çalışmalarında çok sayıda ve zengin çeşitlilikte mimari plastik taş eser bulunmuştur. Ele geçen taş buluntuların çoğunluğunu kaliteli işçilikleri ve erken Bizans döneminin süsleme repertuarına ait zengin bezemeleriyle korkuluk levhaları oluşturmaktadır. Bu zengin buluntuların yanısıra, alışılmamış bir özellik olarak, nefleri ayıran sütunların arasına inşa edilmiş, daha geç bir döneme ait duvarlarla karşılaşılmıştır. Kazı çalışmalarında ele geçirilen levhalar, yoğun olarak, bu duvar boyunca kuzey ve güney nefte yapılan kazılarda bulunmuşlardır. Ele geçen bu buluntular sayesinde de bu duvarın işlevi ortaya çıkarılmıştır.

Bu makalede levhalar arasından en iyi durumda olan dört adet korkuluk levhası ele alınarak incelenmiştir. Kireçtaşından yapılmış levhaların – 4 numaralı levha dışında – ön ve arka yüzleri süslemelidir. 1 ve 2 numaralı levhalar, kilisenin güney nefinde, sütunların arasına örülmüş duvarın hemen önünde bulunmuşlardır. Her iki levhanın üzerinde 5. ve 6. yüzyıla tarihlenen Yunanca bir yazıt yer alır. Yazıtta diakon Epigonos'un adağını yerine getirerek, bir yarım ve bir adet üçte bir altın sikke bağışladığı yazmaktadır. 3 ve 4 numaralı levhalar kilisenin kuzey nefinde bulunmuşlardır. İncelenen levhaların ön yüzlerinde kabartma tekniğinde döngüsel kompozisyonlar oluşturan geometrik düzenlemeler (dört ilmikli daireler, iç içe

geçmiş kare motifleri, birbirine geçmiş daireler vb.) görülür. Arka yüzlerinde ise kazıma tekniğinde, Malta haçının hakim olduğu, ön yüze kıyasla daha sade süslemeler kullanılmıştır.

2010 kazı sezonunda, 1 ve 2 numaralı levhalar ve aralarında bu levhaları birbirine bağlamak için kullanılan tek yüzü bezeli paye duvarın hemen önünde ortaya çıkarılmışlardır. Paye ile birlikte levhaların uzunluğu, iki sütunun arasındaki açıklığa denk gelmektedir. Levhalar, nef ayırımında kullanıldıkları şekliyle bulunmuşlardır. Bunu destekleyen önemli bir başka buluntu da, üstünde levha izi ve levhanın bağlandığı iki dübel deliği bulunan sütun gövdesidir. 1 ve 2 numaralı levhalar, yazıtın yer aldığı ön yüzleri yukarı bakacak şekilde ve yazıttaki harfler ters okunacak şekilde bulunmuşlardır. Levhaların bulunuş şekillerinden levhaların duvarın üstünde, orta nef bakacak şekilde konumlandırılmış oldukları ortaya çıkmaktadır. Levhaların yazıtlı ön kısımları orta nef bakarken güney nef devrildiklerini ve arka yüzleri yere gelecek şekilde düştükleri tespit edilmiştir. 3 ve 4 numaralı levhalar da, kuzey nef ayırımı üzerinde yer alan duvarda kullanılmış olmalıdırlar. Ökaristi ayinini simgeleyen bezemelerin üzerlerinde yer alması, bu levhaların başlangıçta tempon veya soleada kullanılmış olduklarını düşündürtse de, bunu destekleyecek herhangi bir veri mevcut değildir.

Bu makalede ele alınan levhalar, zengin kompozisyonları ve tüme yakın olmalarıyla Rhodiapolis Kilisesi'nin en değerli buluntuları arasındadır. Taşdıkları süslemeler açısından benzer örneklerle karşılaştırıldıklarında 5. ve 6. yüzyıllara tarihlenmektedirler. Levhalardan ikisinin üzerlerinde bulunan yazıtın özellikleri, hem levhalar hem de kilise için yapılan tarihlemeyi doğrulama imkânı sunmaktadır. Levhalar, Likya Bölgesi'ne özgü ortak bezeme, teknik ve üslup özelliklerini barındırmakta, hatta gezici bir atölyenin elinden çıktıklarına dair ipuçları sunmaktadır. Süsleme kompozisyonu ile ön plana çıkan levhalardan ikisi, 1 ve 2 numaralı levhalar, bulunuş biçimleri ve kullanım şekilleriyle kilisenin mimarisi hakkında bilgi vermekte ve nef ayırımında yer alan duvarın kullanım amacını açıklamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Likya, Rhodiapolis, Bizans, Kilise, Mimari Plastik, Korkuluk Levhası.

Rhodiapolis antik kenti, Lykia Bölgesi'nin güneydoğusunda, Kumluca ve Finike Körfezi'ne hakim bir tepenin üzerine kurulmuştur. Kademeli teraslar üzerine kurulu yerleşimin en yüksek yerinde, kentin akropolisinde, piskoposluk kilisesi inşa edilmiştir¹. Kentteki kazı çalışmaları, 2006 yılında Akdeniz Üniversitesi'nden Prof. Dr. Nevzat Çevik tarafından başlatılmış, 2009 yılından itibaren yine aynı üniversiteden Yrd. Doç. Dr. İsa Kızıgüt tarafından sürdürülmektedir. Kilisedeki kazı çalışmaları ise 2007 yılında İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Engin Akyürek ve ekibi tarafından başlatılmış, şu ana kadar yapılan çalışmalarda, kilisenin orta nefinin batı bölümü dışında, dörtte üçlük kısmı ortaya çıkartılmıştır.

¹ Kilisenin yerleşim içindeki konumu için bk. Çevik – Kızıgüt – Bulut 2010, 56-57, fig. 1-2.

Rhodiapolis Kilisesi, üç nef ayrılmış bazilikal planlı bir yapıdır². Dışa çıkıntı yapan yarım daire planlı bir apsis ve iki yanında yer alan pastophorion odaları, dışarıdan düz bir duvarla sınırlandırılmıştır (fig. 1). Galerisi ve narteksi olmayan kilisenin kuzeydoğusunda yapıya bitişik bir şapel ve kuzeyinde piskoposluk ikametgâhı olduğu düşünülen mekânlara ait duvar kalıntıları bulunmaktadır. Kilisenin kuzey ve güney neflerinde yapılan kazılarda erken Bizans dönemine ait oldukça zengin, geometrik ve bitkisel süslemelere sahip zemin mozaiklerine³ rastlanmıştır. Kilisenin kuzey ve güney duvarlarında ise duvar resmi kalıntılarına ve doğu kısmında yapılan çalışmalarda figürlü duvar resmi parçalarına ulaşılmıştır. Ayrıca alışılmışın dışında bir özellik olarak, stylobatların üzerinde sütunların arasına inşa edilmiş daha geç bir döneme ait duvarlarla karşılaşmıştır. Orta nefin doğu kısmında yapılan kazı çalışmalarında, orta nefin de mozaikle kaplı olduğu tespit edilmiş, batı kısmındaki çalışmalar ise henüz tamamlanmamıştır. Ancak orta nefin zemin kaplaması kaçak kazılar ve burada yetişen bitkiler nedeniyle büyük hasar görmüştür.

Kilise kazı çalışmalarında çok sayıda ve zengin çeşitlilikte mimari plastik taş eser bulunmuştur. Ele geçen taş buluntuların çoğunluğunu kaliteli işçilikleri ve erken Bizans döneminin süsleme repertuarına ait zengin bezemeleriyle korkuluk levhaları oluşturmaktadır.

Bu makalede restitüsyonu yapılabilecek derecede iyi durumda olan dört adet korkuluk levhası ele alınarak süsleme ve üslup özellikleri açısından incelenecek, benzerleriyle karşılaştırılarak tarihleme yapılacak, buldukları yer ve içerdikleri bezeme özelliklerinden yola çıkılarak kullanım yerleri belirlenmeye çalışılacaktır. Son olarak, buluntular ışığında kilise mimarisi üzerine bir değerlendirme sunulacaktır.

Korkuluk Levhaları

Rhodiapolis'in yüksek rakımlı bir yerleşim olması, şehre ulaşımı zorlaştırmış; ana yollara da uzak olan şehirdeki yapıların önemli bir kısmında mimari çözümler için daha çok yöre taşı tercih edilmiştir. Ele alınan levhalar, bu sebepten ötürü yerel kireç taşındandır.

1 numaralı ve 2 numaralı levhalar 2010 kazı sezonunda güney nefin batısında (B.20 açması), nefleri ayıran duvarın önünde bulunmuşlardır

² Kilisenin mimarisi ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk. Akyürek – Tiryaki 2010, 389-390, res. 1.

³ Kilisenin döşeme mozaikleri yüksek lisans tezi olarak çalışılmaktadır.

(fig. 1). İki levhayla birlikte aralarında yerleşik, iki yanında levha olduğu bulunan bir de paye bulunmuştur (fig. 2). Buluntular sayesinde kilisenin nef ayrımının nasıl sağlandığı hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Parçalar halinde ele geçirilen her iki levhanın da ön ve arka yüzleri bezemelidir. Buna ek olarak levhaların ön yüzlerinde, üst çerçevede, her iki levhada devam eden tek satırlık Yunanca yazıt bulunmaktadır.

1 Numaralı Levha (fig. 3-6)

Kireçtaşı levhanın eni 88.5 cm, boyu 115 cm, kalınlığı ise 5.5 cm'dir. Sol üst ve alt kısımlarında levhanın eksik parçaları bulunmaktadır.

Ön yüzü: Üst çerçevede Yunanca bir yazıt görülür -bu yazıt 2 numaralı levhada devam etmektedir. Kareye yakın bezemeli yüzeyde alçak kabartma tekniğinde yapılmış, biri dışta diğeri içte olmak üzere iki ayrı geometrik düzenleme yer alır (fig. 3-4). En dıştaki ilk düzenlemede üç şeritten meydana gelen dört ilmikli büyük bir daire motifi yer alır. Daire motifi ile çerçeve arasında kalan üçgen alanlarda, dairenin üçlü şeridinin meydana getirdiği ilmikler yedi yapraklı çiçeklerle dolgulanmıştır. Dairenin dıştaki kareye düşey eksenlerde teğet olduğu noktalarda iki adet küçük, gözlü ilmik dikkati çeker.

İkinci düzenlemede ilmikli dairenin içinde 8 köşeli yıldız motifi oluşturacak biçimde iç içe geçmiş iki kare motifi yer alır. Bunun da ortasında içi 12 yapraklı rozet motifi ile bezenmiş, diyagonal ve yatay-dikey eksenlerde iki kareye de gözlü ilmiklerle bağlanan daha küçük bir daire yer almaktadır. Her iki düzenlemede de üçlü şeritler alttan ve üstten geçerek – veya geçme izlenimi verilerek – birbiri ile kesişmeden devam etmektedir. Böylelikle sonsuz döngü oluşturmuş olan üçlü şerit, üç boyutlu izlenimini de verir. Bu döngüsel kompozisyonlar ele alınan levhalarda karşımıza çıkacaktır.

Ön yüzde görülen bu geometrik düzenlemenin benzerini kilisenin kuzey nefinde yer alan büyük mozaik panolardan birinde görmek mümkündür. Antik dönem mozaiklerinde sık sık kullanılan geçmeli iki karenin oluşturduğu yıldız motifi tek başına kullanılabilirdiği gibi Rhodiapolis'teki gibi bir daire veya başka bir geometrik şeklin içinde ya da -onu kapsayacak şekilde- dışında kullanılabilir⁴. Benzer bir uygulama, yakın çevrede başka

⁴ Bu geçmeli düzenlemenin mozaik çeşitlemelerini görmek için bk. Balmelle 2002, 216-217, pl. 397 c-e.

bir erken Bizans kilisesinde de karşımıza çıkar: Orta Lykia Bölgesi'nin önemli yerleşimlerinden Arykanda'da Büyük Bazilika'nın mozaik zemininde bahsedilen geometrik düzenleme kullanılmış, Rhodiapolis'deki gibi dairesel bir çerçeve içine alınmıştır⁵. Kilikia, Anemurium'da iki karenin oluşturduğu sekiz köşeli yıldız motifi bir sekizgenin içinde kullanılmış ve mozaik panonun merkezinde de aynı motif tekrarlanmıştır⁶. Erken Bizans sanatındaki yaygın kullanımı, geniş bir coğrafya ve geniş bir malzeme skalasında verilebilir. Bu geometrik düzenlemenin benzerlerine Aya İrini⁷, İznik Müzesi⁸, Antakya'nın batısındaki Aziz Barlaam Manastırı⁹ ve Kıbrıs'ın Salamis antik şehrindeki¹⁰ levha örneklerinde ve Kilikia Akören Bazilikası'nın giriş kapısında yer alan bezemede¹¹ rastlamak mümkündür. Juliana Anicia'nın yaptırdığı 512 tarihli Dioscorides el yazmasında Juliana Anicia ve yanındakilerinin içinde resmedildiği daire çerçeve ve bu çerçeveye ilmiklerle bağlı geçmeli iki kareden oluşan yıldız motifi görülmektedir¹². Dördüncü ve 5.yüzyıllara tarihlenen bazı Kopt kumaşlarında da üst üste yerleştirilmiş iki kareden oluşan yıldız kullanımını görmek mümkündür¹³. Erken Bizans bezeme repertuarından birçok motif gibi bu geometrik düzenlemenin de geç dönemlerde kullanımına devam edilmiştir¹⁴.

Arka yüzü: Levhanın kazıma tekniğindeki arka yüzü oldukça sadedir. Kare bir çerçevenin içinde büyük bir daire ve içinde kolları dışa doğru genişleyerek dairenin çerçevesiyle birleşen Malta haçı motifi görülmektedir (fig. 5-6). Ortadaki haç motifini üç taraftan bitkisel motifli bir bordür çevreler. Bütün bordür boyunca uzanan kıvrık dallar arasına atlamalı olarak yerleştirilmiş yapraklar ve spiral bir form almış dal motifleri görülmektedir. Bu düzensiz bitkisel motifler dizisinin bir sarmaşık (asma?) olduğu düşünülebilir. Bordür, levhanın üst kısmında devam etmez.

⁵ Bayburtluoğlu 2007, res. 4

⁶ Russell 1973, plan 3.

⁷ Tezcan 1989, 150, res. 174.

⁸ Russo 2002, fig. 23. Ayrıca bk.: Russo 2005, 201, fig. 7.

⁹ Djobadze 1986, 46-47, fig. XVII; pl. 18-fig.74.

¹⁰ Roux 1998, 284, fig. 328.

¹¹ Wulf-Rheidt 2003, taf. 118a.

¹² Beckwith 1970, 57, pl. 105.

¹³ Carroll 1988, 87, 93, fig. 4, 8; Maguire 1994, fig. 25.

¹⁴ Yunanistan, Boeotia'daki Panagia Skripou Kilisesi'nin 9. yüzyıla tarihli mimari taş parçası üzerinde ve 10. yüzyıla ait el yazmasında (Vatic. Graec. 354) geçmeli kare motiflerinin çerçeveye ilmiklerle bağlı olduğu bezeme için bk. Grabar 1963, pl. XLI.2 ve XLVI.2.

Sarmaşık olarak tanımladığımız bitkisel motifli bordürün aynısı Lykia ve Pamphylia bölgelerindeki erken Bizans kiliselerinde görülmektedir. Side Müzesi'nde¹⁵, Andriake B Kilisesi'nde¹⁶ ve Istlada'daki kilisede¹⁷ 5.-6. yüzyıllara tarihlenen levha parçalarında karşımıza çıkar.

2 Numaralı Levha (fig. 7-10)

Birçok kırık parçadan oluşan kireçtaşı levha 90 cm eninde, 118 cm boyunda ve 5 cm kalınlığındadır. Kalın çerçevesinde sağ alt kısımda ve alçak kabartma tekniğindeki bezemeli yüzeyin orta ve üst kısımlarında yer yer eksik parçalar vardır, onun dışında tüme yakın olarak bulunmuş olan levhanın süslemesi eksiksiz biçimde tamamlanabilmektedir.

Ön yüz: Çerçevenin üst kısmında 1 numaralı levhadaki yazıtın devamı görülmektedir. Bezemeli yüzeyin üst kısmında üç şeritten oluşan birbirine geçmeli, ortadaki daha küçük olmak üzere, üç daire motifi yer almaktadır (fig. 7-8). Kalın çerçeveye teğet geçen büyük madalyonların içinde, kolları üçlü yaprak biçiminde olan birer Malta haçı görülmektedir. Kolların birleştiği orta noktada ise bir inci motifi göze çarpmaktadır. Yaprakların içleri oyularak derinlik verilmiştir. Ortadaki nispeten küçük madalyonun içinde ise 6 yapraklı rozet motifi yer almaktadır.

Üstte görülen üçlü madalyon dizisi, bezemeli yüzeyin alt kısmında da tekrarlanmıştır. Üstteki büyük madalyonlar alttakilere birer ilmikle bağlanmışlardır. Bu ilmiklerin içi 6 yapraklı çiçek motifleri ile doldurulmuştur. Alttaki görülen geçmeli madalyon dizisinde, çerçeveye teğet geçen büyük madalyonların içi, kolları dışa doğru genişleyen birer Malta haçı ile bezlenmiştir. Kolların iç kısımları oyulmuştur. Üstteki gibi, ortada yer alan daha küçük madalyonun içinde 6 yapraklı rozet motifi tekrar kullanılmıştır. Burada da üçlü şeritin kesilmeden devam ederek döngüsel bir kompozisyon oluşturduğu görülmektedir.

Bezemeli yüzeyin sol ortasındaki ilmik motifinden çıkan üç şeritli dal motifi yana doğru yukarı kıvrılarak, levhanın orta kısmında içinde çiçek motifi bulunan bir daire meydana getirmiştir. Aynı şekilde buradan çıkan üç şeritli başka bir dal motifi de yana doğru devam ederek, bu sefer, aşağı

¹⁵ Peschlow 1984, 417, abb. 6.

¹⁶ Tekinalp 2000, lev. 124a.

¹⁷ Marksteiner – Niewöhner 2004, abb. 25.

doğru kıvrılmış ve çiçek dolgulu bir başka daire meydana getirmiştir. Sağda ve solda ilmik motiflerinin çerçeve ile arasında kalan boşluklar birer adet üçlü yaprak motifi ile doldurulmuştur.

Üstteki ve alttaki madalyon dizisinde, ortada bulunan madalyonların çerçeveye arasındaki boşluklar, geçmelerin birleştiği yerden çıkan üçlü yaprak motifleri ile bezenmiştir. Dolgu için tercih edilen üçlü yaprak motifleri, boşluğu doldurmak için mümkün olduğunca iki yana açık ve bütün alanı kaplayacak şekilde kullanılmıştır.

Üçlü yaprak motifleri, Rhodiapolis'in diğer levhalarında ve mozaik zemininde çok sık kullanılmıştır ve daha çok dolgu motifi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapladığı alana göre biçimlenen, diğer bir deyişle yaprak boyutları değişen bitkisel motif türüdür.

Büyük madalyonların içinde görülen üçlü yaprak biçimindeki kollara sahip Malta haçı, Doğu ve Batı Asarcık'ta¹⁸ ve Alakilise'deki¹⁹ erken Bizans kiliselerinin taş eserleri üzerinde de görülür.

Arka yüz: Kazıma tekniğindeki bezemeli yüzeyi, alt kısmı hariç, üç taraftan bitkisel motifli bir bordür çevreler (fig. 9-10). Bordürün içinde kıvrık dallar ve bu dallardan sağlı sollu çıkan yaprak motifleri görülmektedir. Levhanın ortasında kıvrık dal ve yaprak dizisinden oluşan madalyon içinde Malta haçı görülmektedir. Haçın kolları dışa doğru genişleyerek madalyonun çerçevesi ile arada kalan alanda mekik formu meydana getirir. Mekik biçimindeki alanların içinde de birbirine bitişik ikişer adet dilimli yaprak motifleri yer alır. Bezemeli kare yüzeyin köşelerinde üzerinde dalga motifli dört madalyon yer alır. Üstte yer alan madalyonların içinde Malta haçı, alttakilerin içinde ise 6 yapraklı rozet motifleri kullanılmış, kolların arasına V şeklinde çizgilerle derinlik verilmeye çalışılmıştır. Levhanın üst ve alt kısımlarında görülen bu küçük madalyonların ortadaki büyük madalyon ve çerçeve ile arasında kalan alanlarda, ince uzun yaprak motifleri işlenmiştir. Bu yaprak motiflerinin sınırlı olduğu alana göre biçim almış dolgu motifleri olduğu düşünülebilir.

Bordürde görülen kıvrık dal ve yaprak dizisi aynı üslup ve aynı teknikle Lykia bölgesi içinde birkaç yerde karşımıza çıkar. 2009 yılında

¹⁸ Doğu Asarcık için bk. Grossmann - Severin 2003, taf. 29a; Batı Asarcık için bk. İşler 2009, 206.

¹⁹ Harrison 1972, 191, fig. 9.

ortaya çıkartılan 5.-6. yüzyıllara tarihlendirilen Andriake Sinagogu'nda, bir arşitrav parçasında aynı bitkisel motifli bordürü görmek mümkündür²⁰. Beşinci yüzyıl sonu – 6. yüzyıl başına ait Andriake B Kilisesi'nde²¹, 6. yüzyıla tarihli Istlada Bazilikası'nda²² ve Myra Aziz Nikolaos Kilisesi'nde²³ 6.-7. yüzyıllara tarihlendirilen levha parçalarında aynı bezemeli bordür, aynı üslup ve işçilikte görülebilir.

Kıvrık dal ve yaprak dizisinden oluşan Malta haçlı madalyona benzer örnekleri de Lykia bölgesinde 5. ve 6. yüzyıllarda bulmak mümkündür²⁴. Çapraz eksenlerde yer alan küçük madalyonların kazıma tekniğinde dalga motifinden yapılmış olması, başka Lykia örneklerinde de karşımıza çıkmaktadır²⁵.

1 ve 2 numaralı levhaların ön yüzlerinde bulunan Yunanca yazıt, çerçevelerinin üst kısmında tek satır halinde kazanmıştır:

Ἐπίγ[ο]νος ὁ εὐλαβῆς διάκον(ος) εὐξάμενος ἔδωκεν χρυσοῦ
νο(μίσματα) < γ'.

“Dindar diakon Epigonos, adağını yerine getirerek, bir yarım ve bir adet üçte bir altın sikke bağışladı.”²⁶

B. İplikçioğlu, bu yazıtın, Lykia Bölgesi'ndeki diakon kelimesinin geçtiği ikinci yazıt, bir diakonun isminin geçtiği ilk yazıt olduğunu vurgulamakta ve harf karakterlerinden yola çıkarak yazıtı 5. ve 6. yüzyıla tarihlemektedir. Yazıtın tarihlemesi, levhaların üstünde bulunan motiflerin başka levhalarla karşılaştırılması sonucu ulaşılan tarihlemeyle uyumludur.

²⁰ Çevik – Çömezoğlu – Öztürk – Türkoğlu 2010, 365, fig. 38.

²¹ Tekinalp 2000, lev. 125b.

²² Marksteiner – Niewöhner 2004, abb. 35.

²³ Alpaslan 1996, res. 61.

²⁴ Ksanthos için bk. Canbilen – Leboutteiller – Sodini 1996, fig. 42. Gemiler Adası için bk. Asano 2010, pl. 56.3, 60.2, 60.3.

²⁵ Istlada için bk. Marksteiner – Niewöhner 2004, Abb. 30, 34; Ölüdeniz yakınındaki kilise için bk. Asano 2010, 296, fig. 404.

²⁶ Yunanca yazıtı çeviren Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu'na yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Bu yazıt üzerine olan çalışması “Stiftung des Diakons Epigonos. Zwei neu gefundene Schranken aus Rhodiapolis (Lykien)” adlı makalesiyle Anzeiger der Österreichischen Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-Historische Klasse (AnzWien)'de yayınlanacaktır.

3 Numaralı Levha (fig. 11-14)

2009 yılının kazı çalışmalarında kuzey nefin doğuya yakın kısmında (B.13 açması) ortaya çıkartılmıştır (fig. 1). Levhanın eni 90 cm, boyu 116 cm, kalınlığı ise 4.5-5 cm'dir. 27 parçadan oluşan kireçtaşı levhanın alt kısmında ve çerçevesinde bazı kısımlar eksiktir.

Ön yüz: Kare bir çerçevenin sınırladığı bezemeli yüzeyde, üst ve alt kısımları çerçeveye teğet geçen, bir kısmı kırık, dört ilmikli olduğu anlaşılan büyük bir daire motifi görülür (fig. 11-12). Üç şeritli bu daire motifine bağlı ilmik motifleri, 7 yapraklı çiçeklerle dolgulu olarak karenin köşelerinde işlenmiştir. Sol alttaki ilmik motifinin yarısı görülebilse dahi, sağ alttaki bulunamamıştır. Daire motifinin çerçeveye arasında kalan sağ ve sol taraflarında bitkisel motifler kullanılmıştır. Sol tarafta yukardan aşağıya dizilmiş birbirine bağlı kıvrık yapraklar dizisi bulunmaktadır. Sağ tarafta ise -en alttaki kırık olmak üzere- 6 adet üçlü yaprak motifi bir dizi halinde işlenmiştir. Daireden çıkıp çerçeveye doğru yönelmiş vaziyette, alt alta dizilmişlerdir. Alanın büyüklüğüne göre yaprakların uzunluğu artar veya azalır.

Büyük daire motifinin içinde, daha küçük, yine üç şeritli bir daire motifi yer alır. Bunun içinde de kolları üçlü yaprak motifiyle sonlanan bir khristogram görülür. Kolların birleştiği yerde kullanılan çiçek motifi kırıktır. Khristogramlı madalyon, büyük daire motifine kare yüzeyin yatay ve dikey eksenlerinde içi çiçek dolgulu ilmiklerle bağlanır. Bu dört adet ilmik motifinden soldakinin üçlü şeriti, alttakinin ise yarım çerçevesi ve üç yaprağı görülebilmektedir. Üstteki ilmik içinde dokuz yapraklı, sağdakinde ise 7 yapraklı çiçek yer alır. İki daireyi birbirine bağlayan, içi çiçek dolgulu ilmikler arasında erken Hıristiyan sanatında sık kullanılan sembolik motifler kullanılmıştır. Sol üstteki kısımda üçgen kaideli kadeh benzeri bir kantharostan iki yana üzüm salkımları sarkar²⁷. Bu salkımlardan sadece biri sağlam durumdadır. Sağ üsttekinde iki yana kıvrılan beş dilimli sivri yaprak ve üzüm salkımı görülür. Sağ altta ise üçgen kaideli, yuvarlak gövdeli kantharostan su içen iki kuş figürü dikkati çeker. Kuşlardan biri su içerken, diğeri de kantharosa doğru yönelmiş vaziyette tasvir edilmiştir.

²⁷ Kantharostan çıkan üzüm salkımı motifinin bulunduğu başka bir levha parçası (env.no. R07/B.107), kilisenin apsis kısmında bulunmuştur. 3 numaralı levhadan farklı olarak kantharos kulplu ve yayvan ağızlıdır. Kantharostan çıkan üzüm salkımı kıvrık dalla bir daire içine alınmıştır.

Kabartma tekniğinde yapılan kuş figürlerine oyma tekniğiyle hacim verilmiş, göz konturları belirginleştirilmiştir²⁸.

Arka yüz: Levhanın ortasında kazıma tekniğinde başak motifinden oluşan madalyonun içinde bir Malta haçı yer alır (fig. 13-14). Haçın sol kolu ve üst kolunun bir kısmı yoktur; diğer kolları dışa doğru genişlemektedir. Haçın iki ucu çerçeveyle birleştiğinde mekik biçiminde bir alan oluşturur. Bu alanlar birbirine bitişik ikişer yaprak motifiyle doldurulmuştur. Malta haçının içinde bulunduğu kare çerçeveyi sarmaşık bordürü çevreler.

Malta haçını çevreleyen madalyonda yer alan başak motifi, Doğu Asarcık'ta²⁹ ve Alacahisar'da³⁰ karşımıza çıkar.

Levhanın arka yüzünde görülen kompozisyon, 2 numaralı levha ile büyük benzerlik gösterir. Bitkisel motifli bordür, Malta haçı ve haçın kolları ucunda yer alan yaprak dolgulu mekik motifleri, 2 numaralı da görülmektedir.

4 Numaralı Levha_(fig. 15-16)

2009 yılında, kuzey nefin batısında (B.17 ve B.21 açmaları) bulunmuştur (fig. 1). Sağ yarısına ait parçalar eksik olan ve 21 parçadan oluşan levhanın eni 80 cm, boyu 83 cm, kalınlığı da 5 cm'dir.

Ön yüz: Kireçtaşından levhanın ön yüzündeki süslemeler alçak kabartma tekniğinde işlenmiştir. Arka yüzü bezemesiz, kaba yontudur. Levhanın sol kenarında sadece birkaç parçasının görüldüğü kalın düz bir çerçeve ve buna bitişik burma motifli (giyoş) kalın bir bordür dikkati çeker (fig. 15). Üç şeritten oluşan burma motifinde yer yer kırıklar vardır ve alt kısmı eksiktir. Levhanın iki kenarında gördüğümüz bitkisel motifli bordürün, üç şeritli çerçeve ile birlikte bezemeli yüzeyi dört yandan çevreliyor olduğu düşünülmektedir (fig. 16). Bitkisel bordürde atlamalı olarak yerleştirilmiş üzüm salkımı motifi ve bir kıvrım oluşturan asma filizi dizisi yer almaktadır³¹.

²⁸ Rhodiapolis kazılarında bugüne kadar bulunan levhalarda – 3 numaralı levha dışında – insan veya hayvan figürlerine rastlanmamıştır.

²⁹ İşler 2009, 154-157, Kat. No. 41, 43-45.

³⁰ Grossmann – Severin 2003, taf. 33a-c; Doğan 2003, res. 3-4, 6.

³¹ 4 numaralı levhada görülen benzer üzüm salkımlı bordür, kuzey nefin batısında bulunan başka bir levha parçasında da görülür. Fakat bunda atlamalı olarak ikişer asma filizi ve ikişer üzüm salkımı kullanılmıştır. Bu parçanın da (env. no. R09/B.629a-c) arkası bezemesizdir.

Levhanın ortasında dört ilmikli olduğu anlaşılan büyük bir daire motifi görülür. Üç şeritli daireden çıkararak çapraz eksenlerde ilmik halini alan motiflerden ikisi levhanın sağlam kenarında görülebilmektedir; bunlar da 7-8 yapraklı çiçeklerle dolgulanmıştır. Bu ilmikli daire motifi, kare yüzeyin dikey ekseninde çerçeveye gözlü ilmiklerle, yatay ekseninde de içi 6 yapraklı çiçek dolgulu ilmiklerle çerçeveye bağlanıyordu. Bunlardan sadece üstte ve sağda yer alan ilmikler görülebilmektedir.

Dairenin içinde yer alan alt kolu ve sağ kolunun bir kısmı eksik Malta haçının üst kısmında, haçın kolları arasında, 7 yapraklı iki çiçek motifi yer alır. Burada bulunan çiçeklerin alt yapraklarının kırık olduğu görülmektedir. 2 numaralı levhada olduğu gibi haçın kollarının içi oyularak derinlik verilmiştir.

4 numaralı levhada – 2 numaralı levhada da – görülen Malta haçının içinin oyularak derinlik verilmesinin benzer uygulamalarını Lykia Bölgesi'nde Andriake A Kilisesi³² ve Keşlik Dağ Kilisesi'ndeki³³ levha parçalarında ve Antalya Müzesi'ndeki ambonda³⁴ görmek mümkündür.

Bu bilgiler ışığında, levhaları yakın çevrede bulunan ve 5. ile 6. yüzyıllara tarihlenen taş eserlerle karşılaştırdığımızda, süsleme ve üslup bakımından büyük bir benzerlik göstermelerini aynı dönemde yapılmış olmalarıyla açıklayabiliriz. Levhaların kendi aralarındaki tarihsel bağı anlamak için birbirlerine benzeyen süslemeleri irdelediğimizde, arkası düz olan 4 numaralı levhanın ön yüzünde yer alan ilmikli daire kompozisyonunun 3 numaralı levhada, ortası oyuk Malta haçının 2 numaralı levhada görülmesi 4 numaralı levhanın da aynı tarihlerde yapıldığını gösterir.

Özellikle levhaların arkalarında görülen bitkisel motiflerin aynı üslup ve işçilikteki benzerleriyle başka yerleşimlerde karşılaşılmaması, bölgede çalışan birçok araştırmacının da çalışmalarında vurguladığı gibi, gezgin yerel atölyelere işaret etmektedir³⁵.

³² Doğan 2005, 86, res. 6.

³³ Feld 1975, taf. 131d.

³⁴ Harrison 1986, taf. 2.1, 3.4.

³⁵ Erken Bizans döneminde bölgede gezgin atölyelerin çalıştığı, Sionlu Aziz Nikolaos'ın yaşam öyküsünden bilinmektedir. Bk. Ševčenko – Ševčenko 1984, 69. Bölgedeki yerel atölyelere dikkat çeken bazı araştırmacılar için bk. Harrison 1972, 188; Peschlow 1984, 421; Ötügen 2005, 293; Alpaslan 2003, 256.

Mimari plastik eserler, büyük olasılıkla kilisede veya yakınında kurulmuş yerel bir atölyede yapılıyordu. 2010 yılında elimize geçen bir taş plaka bunu destekler niteliktedir (fig. 17). Yaklaşık 3 cm kalınlığındaki taş plakanın bir kısmı kazılarak motifler işlenmiş, bir tarafında ise işlenecek olan – çiçek motifinin üzerindeki – çarkıfelek motifi, taşın üzerine çizilmiş, fakat işlenmeden yarım bırakılmıştır. Bunu belki bütün mimari plastik parçalar için söyleyemeyiz, fakat en azından bazı parçaların inşa yerinde yapıldığı tahmin edilebilir.

Levhalarda hâkim olan döngüsel kompozisyonlar (ilmikli daireler, burma motifi, birbirine geçmeli bağlanan geometrik şekiller vb.) özellikle erken Hıristiyan sanatının bezeme repertuarında yaygın olarak kullanılmıştır. E. Kitzinger, bu motiflerin birçok kültürde yaygın olarak kullanıldığına dikkat çekerek antik dönemde bu bezemelerin muska görevi gördüğünü ve Ortaçağ'da da bu şekilde kullanımlarının devam ettiğini belirtir. Motiflerin, özellikle şeytanı şaşırtarak onu tuzağa düşürdüğüne ve genel olarak kötü, şeytani güçleri uzak tuttuğuna inanıldığını belirtir³⁶. E.H. Gombrich de, aynı yaklaşımda bulunarak, geçmeli düzenlemelerin kötü güçlere karşı en iyi korumayı sağladığına ve bunların şeytanın kafasını karıştırdığına inanıldığını ifade eder³⁷. Bu görüşler doğrultusunda levhalar üzerinde görülen geçmeli geometrik düzenlemelerin ve döngüsel kompozisyonların da koruma amaçlı işlenmiş oldukları düşünülebilir.

Levhalarda görülen bitkisel motifler arasından başak ve üzüm salkımı motifleri, Hıristiyan sanatta ökaristi ayinini temsil eden semboller olarak karşımıza çıkarlar³⁸. Levhaların arka yüzlerinde kullanılan sarmaşık motifi ise her zaman yeşil olduğu için ölümsüzlüğü ve sonsuz yaşamı sembolize eder³⁹. 3 numaralı levhada görülen yaşam pınarını simgeleyen kantharos ve kuşlar da ölümsüzlüğü, kurtuluşu sembolize eder⁴⁰.

Levhaların üzerinde bulunan bezemelerin sembolik açıdan incelenmesinden sonra kazı esnasında buldukları yerlerden ve bulunuş şekillerinden yola çıkarak levhaların kilisenin mimarisi içindeki yerlerini saptamak yararlı olacaktır.

³⁶ Kitzinger 2003, 802.

³⁷ Gombrich 1994, 262-263.

³⁸ Ferguson 1981, 31.

³⁹ Ferguson 1981, 33.

⁴⁰ Carr 1991, 801.

Kazı çalışmalarında kuzey ve güney nefteki stylobatların üzerinde yer alan sütunların arasında özensizce inşa edilmiş duvarlar ortaya çıkarılmıştır. Kilisenin bir sonraki mimari evresine işaret eden bu duvarların yükseklikleri 75 cm ile 50 cm arasında değişmektedir. Duvarlar, bazı yerlerde ise iyice yıkık durumdadır. Bu duvarlar boyunca yan neflerde yapılan çalışmalarda çoğunlukla iki yüzü süslemeli levha parçalarıyla karşılaşılmıştır. 2010 kazı sezonunda da, 1 ve 2 numaralı levhalar ve aralarında bu levhaları birbirine bağlamak için kullanılan tek yüzü süslemeli paye, duvarın hemen önünde ortaya çıkarılmışlardır. Paye ile birlikte kullanılan levhaların genişliği, iki sütunun arasındaki açıklığı kapatacak kadardır. Levhalar, nef ayırımında kullanıldıkları şekliyle bulunmuşlardır. Levhaların kullanım yeriyle ilgili tespitimizi destekleyen önemli bir başka buluntu da bahsi geçen buluntuların hemen batısındaki açmada (B. 24) ortaya çıkarılan bir sütun gövdesidir (fig. 18). Alttan ve üstten kırık, üç parçadan oluşan bu sütun gövdesinin üzerinde 5.5 cm kalınlığında ve 74 cm uzunluğunda bir levha yuvası ve levhanın bağlandığı iki dübel deliği görülür.

1 ve 2 numaralı levhalar, yazıtın yer aldığı ön yüzleri yukarı bakacak ve yazıttaki harfler ters okunacak şekilde bulunmuşlardır. Levhaların bulunuş şekillerinden, duvarın üstünde, ön yüzleri orta nefe bakacak şekilde konumlandırılmış oldukları anlaşılmaktadır. Levhaların yazıtlı ön kısımları orta nefe bakarken güney nefe devrildiklerini ve arka yüzleri yere gelecek şekilde düştükleri tespit edilmiştir.

Levhaların duvarın önündeki bulunuş şekilleriyle duvarların işlevi hakkındaki bilinmezlik ortadan kalkmıştır. Duvarın gözlenen en yüksek yeri 75 cm'dir, duvarın üstüne levhanın da yerleştirilmiş olduğu hesaplandığında, nef ayırımının yüksekliği yaklaşık 165 cm'ye ulaşmaktadır. Kilisenin nef ayırımı ya bu yükseklikte ya da bundan daha yüksektir. Kilisede neflerin birbirinden ayrılması levhalarla da sağlanabileceken nef ayırımı yükseltmek istenmiş ve neredeyse orta nefin zor görülebileceği bir yükseklik tercih edilmiştir. Bu mimari değişime neden ihtiyaç duyulduğu, liturjik veya pratik nedenlerden mi inşa edildiği henüz anlaşılmamıştır.

Yunanistan ve Ege Adaları'nda, 5. ve 6. yüzyıllara tarihlenen bazı kiliselerde sütunları taşıyan stylobatların zeminden yükseklikleri 50 cm veya daha fazladır. Birçoğunda da sütunların arasında korkuluk levhaları kullanılmıştır⁴¹. Örneğin, 5.yüzyıla tarihlendirilen Philippi A Bazilikası'nda nef

⁴¹ Mathews 1971, 118-119. T.F. Mathews, bu yüksek stylobatlı kiliselerden bir kısmını liste halinde vermiştir. Bk. Mathews 1971, 135, dn. 13.

ayrımında, biri zeminden 50 cm, diğeri ise 1 m yüksekliğinde yan yana iki stylobat kullanılmıştır. 1 m yüksekliğindeki ikinci stylobat üzerinde payelerle birbirine bağlanan mermer levhalar kullanılmıştır. Bir duvar halini almış olan nef ayrımı, 170 cm yüksekliğindedir⁴². Başka bir örnek, 5.yüzyılın ortalarına tarihlendirilen Priene Bazilikası'dır. Kilisenin sütun gövdelerinin pek çoğunda 1 m yüksekliğinde levhalara ait dikey oyuklar olduğu ve bu oyukların zeminden 60 cm kadar yukarda başladığı görülür. O halde nef ayrımının yaklaşık olarak 160 cm yüksekliğinde olduğu anlaşılmaktadır⁴³. Son olarak Lykia Bölgesi'nde, Gemiler Adası'ndaki yüksek stylobatlı kilise örnek verilebilir. 5. ve 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilen bu kilisenin neflerini ayırmak için de yüksek stylobatın üzerine levhalar yerleştirilmiştir⁴⁴.

İncelemekte olduğumuz levhalardan, 3 ve 4 numaralı olanlar da kuzey nef ayrımı üzerinde yer alan duvarda kullanılmış olmalıdırlar. Ökaristi ayinini simgeleyen bezemelerin üzerlerinde yer alması, bu levhaların başlangıçta templan veya soleada kullanılmış olduklarını düşündürse de, bunu destekleyecek başka bir veri mevcut değildir.

Sonuç olarak, bu makalede ele alınan levhalar, zengin kompozisyonları ve tüme yakın olmalarıyla Rhodiapolis Kilisesi'nin en değerli buluntuları arasındadır. Taşıdıkları süslemeler açısından benzer örneklerle karşılaştırıldıklarında 5. ve 6. yüzyıllara tarihlenebilmektedirler. Levhalardan ikisinin üzerlerinde bulunan yazıtın özellikleri, hem levhalar hem de kilise için yapılan tarihlemeyi doğrulama imkânı sunmaktadır. Coğrafi koşulların bir getirisi olarak kireçtaşından imal edilen levhalar, Lykia Bölgesi'ne özgü ortak bezeme, teknik ve üslup özelliklerini barındırmakta, hatta gezici bir atölyenin elinden çıktıklarına dair ipuçları sunmaktadır. Süsleme kompozisyonu ile ön plana çıkan levhalardan ikisi (1 ve 2 numaralı levhalar), bulunuş biçimleri ve kullanım şekilleriyle kilisenin mimarisi hakkında bilgi vermekte ve nef ayrımında yer alan duvarın kullanım amacını açıklamaktadır.

⁴² Hodinott 1963, 171.

⁴³ Koenigs – Rumscheid – Westphalen 1997, 86-87, res. 3-4.

⁴⁴ Asano 2010, fig. 102.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

Akyürek – Tiryaki 2010

Akyürek, E. – Tiryaki, A., “Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi Kazılarında Üç Mimari Plastik Eser Üzerine Değerlendirmeler”, *Adalya* 13, 389-403.

Alpaslan 1996

Alpaslan, S., Antalya'nın Demre (Kale) İlçesindeki H. Nikolaos Kilisesi'nde Dini Ayinle İlgili Plastik Eserler (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Alpaslan 2003

Alpaslan, S., “The Evaluation of the Motifs and Styles of the Architectural Sculpture of the Byzantine Age in Antalya and Lycia”, *Adalya* 6, 251-264.

Asano 2010

Asano, K. (ed.), *The Island of S. Nicholas. Excavation and Survey of Gemiler Island Area, Lycia, Turkey*, Osaka.

Balmelle 2002

Balmelle, C. v.d., *La décor géométrique de la mosaïque romaine, II. Répertoire graphique et descriptif des décors centrés*, Paris.

Bayburtluoğlu 2007

Bayburtluoğlu, C., “Arykanda Kazıları 2006”, *Anmed* 5, 1-5.

Beckwith 1970

Beckwith, J., *Early Christian and Byzantine Art*, Harmondsworth.

Canbilen – Lebouteiller – Sodini 1996

Canbilen, H. – Lebouteiller, P. – Sodini, J.-P., “La basilique de l'acropole haute de Xanthos”, *Anatolia Antiqua* 4, 201-229.

Carr 1991

Carr, A. W., “Fountain of Life”, A. P. Kazhdan (ed.), *ODB* 2, 801.

Carroll 1988

Carroll, D. L., *Looms and Textiles of the Copts*, San Francisco.

Çevik – Kızgut – Bulut 2010

Çevik, N. – Kızgut, İ. – Bulut, S. “Rhodiapolis, as a Unique Example of Lycian Urbanism”, *Adalya* 13, 29-63.

Çevik – Çömezoğlu – Öztürk – Türkoğlu 2010

Çevik, N. – Çömezoğlu, Ö. – Öztürk, H. S. – Türkoğlu, İ., “A Unique Discovery in Lycia: The Ancient Synagogue at Andriake, Port of Myra”, *Adalya* 13, 335-366.

Djobadze 1986

Djobadze, W., *Archeological Investigations in the Region West of Antioch on the Orontes*, Stuttgart.

Doğan 2003

Doğan, S., “Lykia'da Alacahisar Kilisesi'nin Kiborium Kemerleri”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 20/1, 186-198.

Doğan 2005

Doğan, S., “Lykia'da Bizans Dönemi Araştırmaları – 2003”, *AST* 22-2, 77-86.

Feld 1975

Feld, O., “Die Kirchen von Myra und Umgebung”, J. Borchhardt (ed.), *Myra. Eine Lykische Metropol in Antiker und Byzantinischer Zeit*, *IstForsch* 30, 398-424.

Ferguson 1973

Ferguson, G. W., *Signs and Symbols in Christian Art*, New York.

Gombrich 1994

Gombrich, E. H., *The Sense of Order: A Study in the Psychology of Decorative Art*, London.

- Grabar 1963 Grabar, A., *Sculptures Byzantines de Constantinople (IVe – Xe siècle)*, Paris.
- Grossmann – Severin 2003 Grossmann, P. – Severin, H. G., *Frühchristliche und Byzantinische Bauten im Südöstlichen Lykien: Ergebnisse zweier Surveys*, *IstForsch* 46, Tübingen.
- Harrison 1972 Harrison, R. M., “A Note on Architectural Sculpture in Central Lycia”, *AnatStud* 22, 187-197.
- Harrison 1986 Harrison, R. M., “An Ambo Parapet in the Antalya Museum”, O. Feld – U. Peschlow (eds.), *Studien zur Spätantiken und Byzantinischen Kunst*, Teil 2, 73-74, Taf. 2-3.
- Hoddinott 1963 Hoddinott, R. F., *Early Byzantine Churches in Macedonia and Southern Serbia*, London.
- İşler 2009 İşler, B., *Lykia Bölgesi'nde Karabel Asarcık'taki Erken Bizans Dönemi Yerleşimi (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Ankara.
- Kitzinger 2003 Kitzinger, E., “Interlace and Icons: Form and Function in Early Insular Art”, *Studies in Late Antique, Byzantine and Medieval Western Art*, Vol.II, 801-826.
- Koenigs – Rumscheid – Westphalen 1997 Koenigs, W. – Rumscheid, F. – Westphalen, S., “Priene 1995”, *AST* 14-2, 71-94.
- Maguire 1994 Maguire, H., “Magic and Geometry in Early Christian Floor Mosaics and Textiles”, *JÖB* 44, 265-274, Fig. 1-27.
- Marksteiner – Niewöhner 2004 Marksteiner, T. – Niewöhner, P., “Die Kirche von Isthada in Lykien”, *Mitteilungen zur Christlichen Archaeologie* 10, 21-51.
- Mathews 1971 Mathews, T. F., *The Early Churches of Constantinople: Architecture and Liturgy*, University Park and London.
- Ötüken 2005 Ötüken, Y., “Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı Buluntuları ve Duvar Resmi Çalışmalarından Örnekler (Delikli Levhalar)”, VIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı-Araştırmaları Sempozyumu, *Fen-Edebiyat Dergisi* 7-1, 289-302.
- Peschlow 1984 Peschlow, U., “Die Bischofskirche in Limyra (Lykien)”, *Actes du Xe Congrès International d'Archéologie Chrétienne*, Vol. II, 409-421.
- Roux 1998 Roux, G., *Salamine de Chypre : XV. La Basilique de la Campanopétra*, Paris.
- Russell 1973 Russell, J., “Excavations at Anemurium (Eski Anamur) 1971”, *TAD* 20-1, 201-219.

- Russo 2002 Russo, E., "Considérations sur la sculpture architecturale et décorative à Nicée à l'époque paléochrétienne", *Bizantinistica* 4, 1-11, Tav. I-XIII.
- Russo 2005 Russo, E., "Introduction to the Study of the Architectural and Decorative Byzantine Sculpture in Turkey", *AST* 22-1, 193-202.
- Ševčenko – Ševčenko 1984 Ševčenko, I. – N. P. Ševčenko, *The Life of St. Nicholas of Sion*, Brookline, Massachusetts.
- Tekinalp 2000 Tekinalp, V. M., *Geç Antik Dönem Sonrasında ve Ortaçağ'da (M.S. 4.-14. yüzyıl) Andriake Kenti (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Ankara.
- Tezcan 1989 Tezcan, H., *Topkapı Sarayı ve Çevresinin Bizans Devri Arkeolojisi*, İstanbul.
- Wulf-Rheidt 2003 Wulf-Rheidt, U., "Akören zur Stadtplanung und Wohnarchitektur zweier Siedlungen in Kilikien", G. Brands – H. G. Severin (eds.), *Die Spätantike Stadt und Ihre Christianisierung*, 299-307.

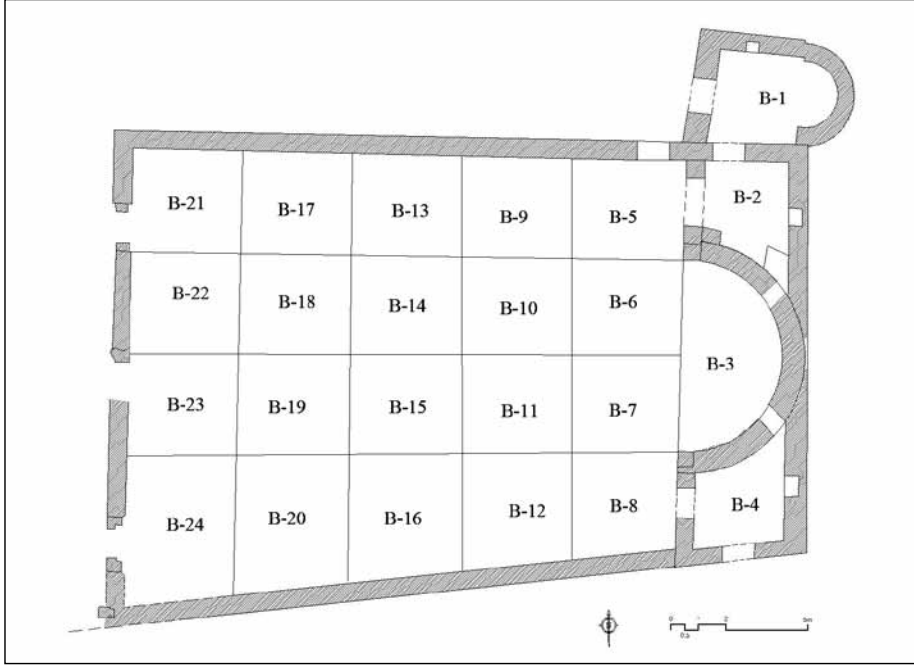


Fig. 1 Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'nin açma planı



Fig. 2 1 ve 2 numaralı levhaların buldukları yer

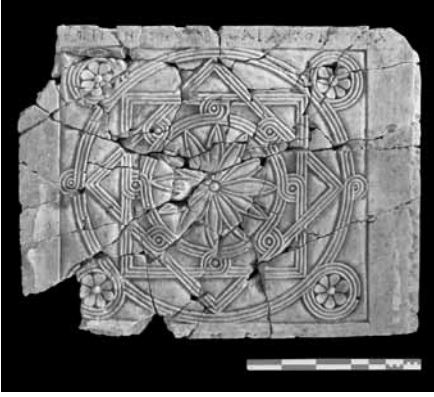


Fig. 3 1 numaralı levhanın ön yüzü

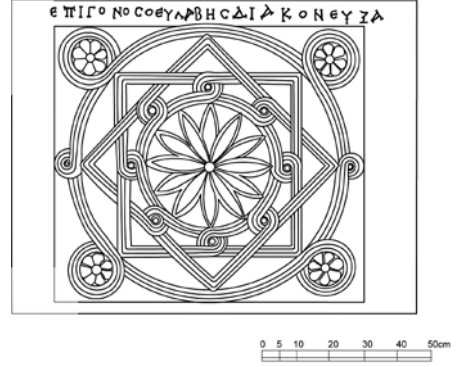


Fig. 4 1 numaralı levhanın ön yüzü, restitüsyonu (Serap Kuşu)

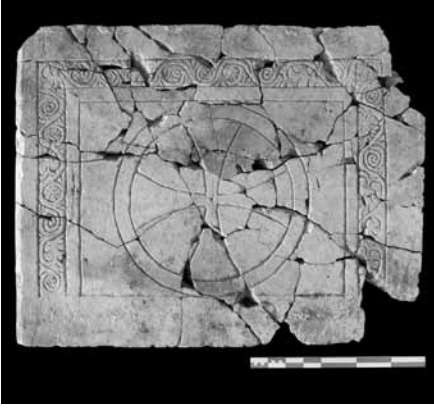


Fig. 5 1 numaralı levhanın arka yüzü

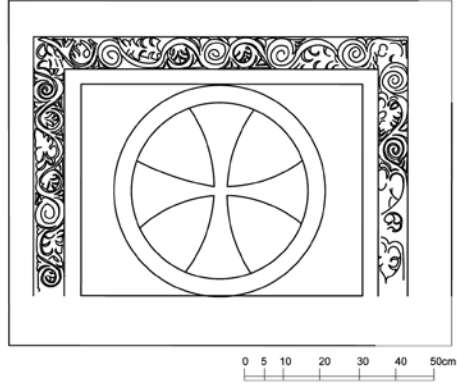


Fig. 6 1 numaralı levhanın arka yüzü, restitüsyonu (Serap Kuşu)



Fig. 7 2 numaralı levhanın ön yüzü

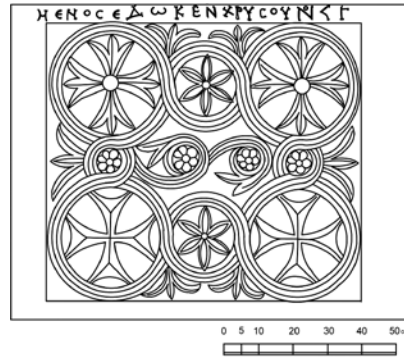


Fig. 8 2 numaralı levhanın ön yüzü, restitüsyonu (Serap Kuşu)

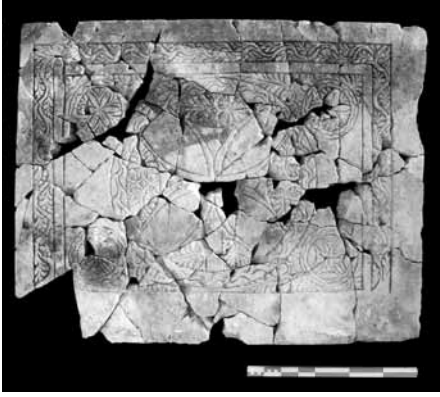


Fig. 9 2 numaralı levhanın arka yüzü

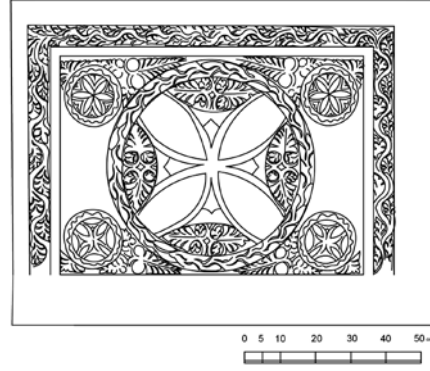


Fig. 10 2 numaralı levhanın arka yüzü, restitüsyonu (Serap Kuşu)



Fig. 11 3 numaralı levhanın ön yüzü

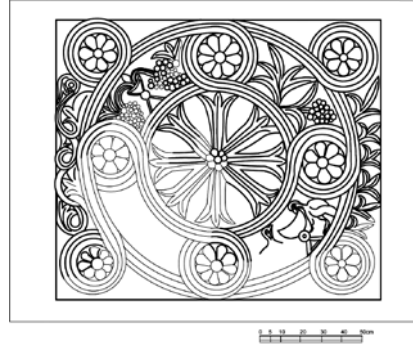


Fig. 12 3 numaralı levhanın ön yüzü, restitüsyonu (Serap Kuşu)

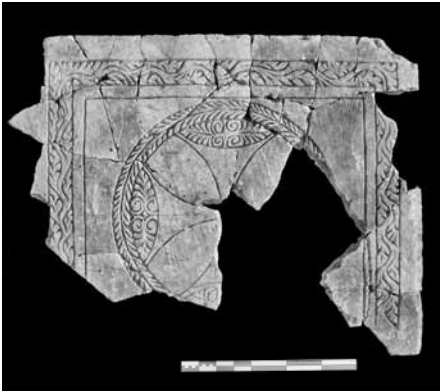


Fig. 13 3 numaralı levhanın arka yüzü

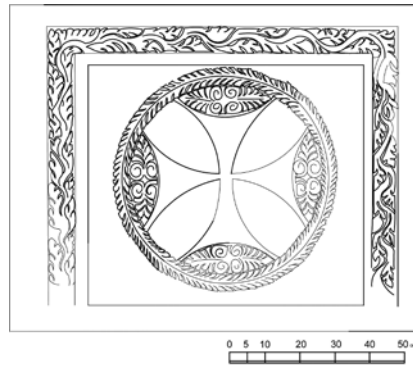


Fig. 14 3 numaralı levhanın arka yüzü, restitüsyonu (Serap Kuşu)



Fig. 15 4 numaralı levhanın
ön yüzü

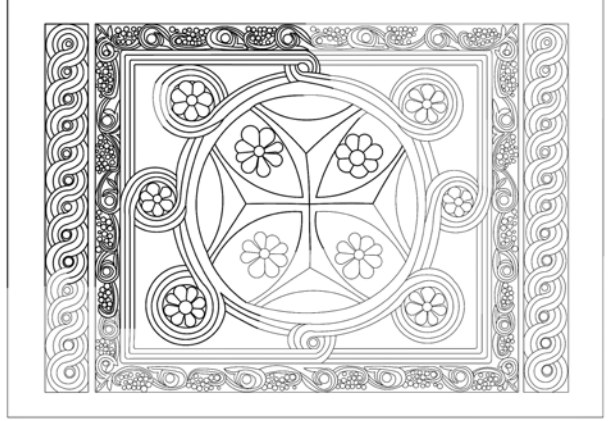


Fig. 16 4 numaralı levhanın ön yüzü,
restitüsyonu (Serap Kuşu)



Fig. 17
Süslemesi yarım
kalmış taş plaka



Fig. 18 Güney nefte bulunan sütun gövdesi parçası